

Байрым айны 8 - Эресейчи илмуну кюню

ХАЛКЪДАН СЫЙ ТАБХАН АЛИМ

Къ арачай-Черкес кърал университетини физкультура факультетини деканы, 50 джылгъа джууукъ заманын устазылыгына берген, белгилли алим Джаубаланы Ахматны джашы Юрусланы юсюнден хапар айтыргъа излейме.

Юруслан 1954-чю джыл артотур (апрель) айны 20-да Къазахстанни Джамбул областыны Мерке районунда туугъанды. Ол 1975-чи джыл Къарачай-Черкес кърал устазлык институтну физкультура факультетин тауусханды. Уруп районну школларында ишлей туруб, 1976-чы джыл КъЧКЪПИ-ни гимнастика кафедрасыны тамада устазы болуб, ишлеб башлайды. Ол билимин андан ары ёсдюрюрге излеб, 1987-чи - 1990-чы джыллада аспирантураны бошаб, кандидат диссертациясын джакълаб, педагогика илмуланы кандидаты болгъанды. 1990-чы джыл университетте партия комитетини секретары къуллукъну да толтургъанды. 1991-чи джылдан башлаб, 25 джылны КъЧКЪУ-ну юристуден проректору болуб тургъанды.

Ол джыллада Юруслан энчи илюш къошуб, университетте юретиу, маданият-джамагъат ишлени бардыруу тыйыншы орун алыб тургъанды. Университет шахар, республикан дараджада бардырылган адабият, эстетика, адеб-намыс, шохлукъну бегитиу ишлени барына да къошулгъанды. Аны кибик фестивалла, концертле, КВН-ле, Уллу Ата джурт къазауаны ветеранлары бла тубешиуле, мамматлыкъла, биринчи курсха келгенлени байрамлары, университетни бошагъанланы къууанч халда ашыруу дегенча ишле бардырылгъанды. Андан сора да, студент чыгармачылык ансамблини ишлерине, физкультурагъа, саулукъ саклаууна терен ёс бёлонгенди.

Университетте баскетболдан, волейболдан, боксдан, гимнастикадан, футболдан, стол теннисден, дженгил атлетикадан, эркин тутушдан спорт секцияла къуралиб, ишленгенди. Илму-тинтиу ишлени сорууларыны юслеринде да тыйыншы кёб зат этилгенди. Студентлени урунуу экологияны мадарлары бла юретиуге да уллу ёс бёлонгенди. Джаш тёлону Ата джуртну сюеге, интернационализмге, адебге-намыска юретиу джанына да уллу ёс бёлонгенди. Джашла бла къызыланы законнга, джорукъгъа юрете конференцияла, «тёгерек столла», диспутла, баш-

ха ишле этилгенди. Студент клубу башламчылыгы бла университетте тюрлю-тюрлю миллетлени джазычулары, поэтлери, суратчылары, артистлери, алимлери бла тубешиуле да бардырылганлай тургъандыла.

Юруслан къралла арасы, эресейчи, регионал, баш окъуу учреждениелени араларында бардырылган конференциялагъа баргъанлай тургъанды. Аны 150-ге джууукъ илму иши басмаланганды. 9 окъуу пособиеси, китабы дуняны джарыгъын кёргенди. «Теория спортивной тренировки» деген 300-ден аслам бети болган китабын чыгарыргъа Эресей Федерацияны Окъуу министрствосу теджегенди. Ала школчулагъа, студентлеге, юретиучюлеге, устазлагъа, магистрантлагъа, аспирантлагъа джораландыла.

Джауба улу 1990-чы джылдан бери университетни илму советини члениди. 2014-чю джылдан бери Къарачай-Черкес кърал университетини физкультура факультетини деканы къуллукъну толтурады.

Бусагъатда университетни физкультура факультетинде очно 180 студент окъуйду. Аны 12-си магистрантладыла. Заочно тюрлюсюнде бакалавриатха 300-ден аслам студент, магистратурагъа 39 студент джорюю.

Бютеулей бакалавриатда 500, магистратурада да 39 студент окъуйдула. Физкультура факультетде студентлени 8 тюрлю джаны бла хазырлайдыла. Ала 43.03.02 Туризм, направленность (профиль) «Технология и организация экскурсионных услуг»

44.03.01 Педагогическое образование, направленность (профиль) «Физическая культура»

44.03.05 Педагогическое образование (с двумя профилями подготовки), направленность (профиль) «Физическая культура 4»

Безопасность жизнедеятельности»

49.03.01 Физическая культура, направленность (профиль) «Спортивная тренировка в избранном виде спорта»

49.04.01 Физическая культура, направленность (профиль) программы «Подготовка высококвалифицированных спортсменов в избранном виде спорта»

49.04.01 Физическая культура, направленность (профиль) программы «Профессиональное образование в сфере физической культуры и спорта»

44.04.01 Педагогическое образование, направленность (профиль) программы: «Физическая культура в образовательных организациях»

49.06.01 Физическая культура и спорт, направленность (профиль) программы «Теория и методика физического воспитания спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры»

Юретиу процессини заманында ишле окъуу аудиторияда компьютер классла, ойнагъан, гимнастика этген, тутушхан, тренажер спорт заллада бардырыладыла. Аладан сора да, электрон окъуу затла хазырландырыладыла. Алагъа университетни официал сайты, окъуу программалары, электрон окъуу бай-

лыкъла, библиотека системала, электрон окъуу платформаны хазырландыруу дегенча затла киредиле. Устала къалай хазырланганыны дараджасы сессияланы, кърал аттестация этюну ахыр эсеблеринде, башха ишени юсюнде ачыкъ болады. Илму-тинтиу ишлеге факультетни 33 устазы къошулады. Аланы араларында илмуланы эки доктору, 14 кандидаты, 2 махтаулу юретиучю, 15 тамада устаз барды. Ала тюрлю-тюрлю монографияла, окъуу пособиеле чыгарыдыла, джазгъанлары регионал, Бютеуэресей, къралла арасы дараджада да басмаландыла.

Факультетни студентлери бла устазлары окъудан тышында маданият-юретиу, профилактика эмда физкультура-спорт ишлеге тири къошуладыла. «Ачыкъ ишле» деген ат бла бардырылган ишлеге, Кавказны халкъларыны маданият бла спортдан этилген фестивалларына, шахар, республикан дараджада бардырылган джамагъат ишлеге да къошулганлай турадыла.

Факультетни очно бёлюмде спортну устасы, спортну устасы кандидат болган 50 студент барды. Ала регионал, Бютеуэресей, халкъла арасы дараджада бардырылган спорт эришуледе хорлаб, алчы орунланы алыб, университетни, саулай республикабызны да атын махтауу бла айтдырадыла.

Ол спортчула келлик тёлюлеге да югюдюле. Джаубаланы Юруслан педагогика илмуланы кандидаты, доцент, «Эресей Федерацияны баш окъууну сыйлы къуллукъчу», «Къарачай-Черкес Республиканы физкультура-сыны махтаулу къуллукъчу» деген сыйлы атланы джорютеди. Аны кърал берген саугъаларыны араларында Эресей Федерацияны Баш школуну сыйлы къуллукъчу» деген белгиси, талай медалы, хурмет грамоталары да бардыла.

Терен фахмусун, джарыкъ билимин, джорек джылууну джаш тёлону аруу хапли, билимни, сауулыкълу болуб ёсерлерине толу берген Джаубаланы Юрусланы адамла багъалатадыла, сыйлайдыла. Анга уллу, гитче да бюсюре этеди. Биз Юрусланы, университетни башха алимлерин да Эресейчи илмуну кюню бла джылы алгъышлай, алимлеге джарыкъ къууанч, уллу насыб, джангы мийик джеттишимле теджейбиз!

ЛЕПШОКЪЛАНЫ Хусеин.

Билим ёсдюрюю

Эресейчи студентлени кюнюне аталыб Къарачай-Черкес Республикада «Лига эрудитов» деген проектни тамалында акъыл (интеллектуальный) оюн бардырылгъанды.

Ол студентлени эслерин акъыл оюнга бёлдюрюмуну мурат бла къуралган эди. «Бу проект Къарачай-Черкесияда толтурулгъанына 3 джыл болады. Бизни республикада «Лига эрудитов» деген оюн бардырылб тегереги анга танг кесек джаш анга къошулгъанды. Аланы кёбюсю «акъыл токмакъла» болгъанларына къуанабыз.

Бу джолгъу оюн да бек джарыкъ этдү. Анга къошулган студентле терен билимни, фахмулу болгъанларын кёрюздюле. Эм акъыллы джаш адамла бла алчы командада кубокла, медалла, хурмет грамотала бла саугъаландыла», - дей-

АЗМЫЧЛА САУГЪАЛАНГАНДЫЛА

ди КъЧР-ни Джаш тёлю ишлени юслеринден министрствосуну келечиси. Ол айтхандан, «Лига эрудитов» деген оюннга къошулган студентлеге сертификатла да берилгендиле. Оюну ахырында чыгарылган эсеблеге кёре, биринчи орунну Алийланы Умарны атын джорютген Къарачай-Черкес кърал университетни келечилери алгъандыла. Экинчи, ючюнчю орунла да Шимал Кавказ кърал академияны «Умники и умницы» бла «The special One» деген командаларына джетгендиле.

«Лига эрудитов» деген проектни толтургъанла «Молодая Гвардия» деген команданы энчи ёч бла саугъалагъандыла.

СОЛТАНЛАНЫ 3.

Почта

Сабийлеге бирча мадар берирге

Эресейчи Почтасыны бёлюмлерини талайында сохтала бла устазлагъа деб компьютерле салгъандыла.

Почта бла «Российское движение школьников» (РДШ) деген кёзгъалыуну 30-дан аслам онлайн-проектине джыллары 8-ден 18-ге дери сабийле бла эмда пердагъа къошулурга болулукудула. Компьютерле РДШ-ны «РДШ.ру» деген сайтын ачарча къурулу турадыла. Сохталагъа берилген борчу толтуруу ючюн, талай ресурс бла программагъа кирирге, «ВКонтакте», «Ютуб», «Canva», «Zoot», «Skype» деген излеучо системала бла хазырлангырга керек болады. Сабийле ол затланы себеблери бла чыгъармачылык конкурслада

Куса, Тюмень областны Ишим, Орловск областны Ливны шахарларында бардыла ала.

«Российское движение школьников» (РДШ) деген кёзгъалыуну 30-дан аслам онлайн-проектине джыллары 8-ден 18-ге дери сабийле бла эмда пердагъа къошулурга болулукудула. Компьютерле РДШ-ны «РДШ.ру» деген сайтын ачарча къурулу турадыла. Сохталагъа берилген борчу толтуруу ючюн, талай ресурс бла программагъа кирирге, «ВКонтакте», «Ютуб», «Canva», «Zoot», «Skype» деген излеучо системала бла хазырлангырга керек болады. Сабийле ол затланы себеблери бла чыгъармачылык конкурслада

къаруларын сынаргъа, илму проектеге, экология, краеведение, патриотлукъ акциялагъа, спорт эмда киберспорт эришулеге къошулурга болулукудула. Конкурсда хорлагъанлагъа «Артек», «Орлёнок», «Океан», «Смена» деген Бютеуэресей сабий аралыклагъа путёвкала берилдикле. Ол компьютерледе бир кюннге 30 минутдан 1 сагъатха дери ишлерге болулукуду.

«РДШ-ны проектлерине сабийлени къайсы бири да къошулурча аллай мадар къуаргъа керекди. Кеси кюнчю сынаргъа, фахмусун, болумун кёрюзюрге, бир хайырлы ише къошулурга излеген тюз сабийле къралда кёбдюле.

Басмагъа хазырлагъан АХМАТЛАНЫ Якъуб.

НОВОСТИ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

Байрым (февраль) айда къралыбызда талай джангы закон ишле башларыкъды. Бюгюн газет окъучуларыбызны ол законланы эм магъаналылары бла шагъырей этерге излейбиз.

Байрым айны 1-ден

Ана капитал
Ана капиталны ёлчеди, керти (фактический) инфляциягъа кёре, 8,4 процент ёсерикди. Алай бла биринчи сабийге 524,5 минг сом, экинчи сабийге 693,1 минг сом берилликди.

«Ана капитал къуралгъаны бери, 2007-чи джыл башил (январь) айны 1-ден, сабийлери болган юдегиле 11,6 миллион сертификат берилгенди. Быйыл Ана капитал бла 1 миллиондан артыкъ юдеги хазырлангырга болулукуду», - дегенди РФ-ны Кърал Дума-сыны Председатели Вячеслав Володин.

МВД билдиреди

Тинтиучюле эки аманлыкъчыны тутхандыла

Мындан алда КъЧР-ни МВД-ны наркотиклени законсуз джорютгенлеге къаргъан управлениесини къуллукъчулары Черкеске Подгорный орамда 1991-чи эмда 1998-чи джыл туугъан эки адамны тутхандыла. Аланы бирин-

де мефедрон деген 0,7 грамм наркотик табылгъанды. Оранганы къуллукъчулары аманлыкъчылары мефедрон асыралгъан складлары болгъанын да ачыкълагъандыла. Аманлыкъчыла наркотикни шахарны эки орамдына

юсюнден тилек къагъыт джазгъа болулукудула.

Фатар сатыб алгъанланы джакълау
Кърал эмда джергили власть органла юй бек эски болуб, аны чачыб къоратгына неда анга ремонт этилирге кереклисини юсюнден Росреестрге билдирге керекдиле. Андан ол билдирюу джорюмеген молкню (недвижимость) бирикген реестрине (ЕГРН) тюшерикди. Адам фатар сатыб алган заманда реестрден выписка излеб, юню болумуну юсюнден толу хапар билдирге болулукуду.

Башында айтылган закон фатар алыу бла, сатыу бла байламлы ишлени тынчыракъ этерикди, адаманы эркинликлерин джакъларыкъды.

Пенсиялагъа къошуу
Ишлемеген пенсионерлени страховой пенсионерлени 8,6 процент къошулгъанды. Ол кёрпозом инфляцияны дараджасындан асламыракъды. Башил (январь) айда пенсиялагъа 5,9 процент индексация этилген эди.

Байрым айны 8-ден
Тазир салыну юсюнден
Маркировкасы болмагъан тютюн эмда ички продукция чыгъаргъанлагъа, сатхаллагъа салынган тазирни ёлчеди ёсерикди. Аллай продукцияны ташыганла да административ халда джуаблыкъгъа тартылыкъдыла. Тазирни ёлчеди 500 минг сомгъа джууукъ болулукуду.

Басмагъа САЛПАГЪАРЛАНЫ Умар хазырлагъанды.

Прокуратура

КЪАЛЛАЙ ДЖОРУКЪЛА БЛА ДЖАЗЫЛАДЫЛА

Прокуратураны джергили органларына билдирюуле, тарыгъыула белгиленген джорукълар бла джазылыргъа керекдиле.

Белгилисича, прокуратура законну-джорукъну бузыргъаны хапарлагъан тарыгъулагъа, билдирюуле къарайды. Прокуратураны къуллукъчуларыны баш борчлары къралны, джамагъатны, адамны законну тамалында къоруланган эркинликлерине къатылгъан

аманлыкъчылары айыбларына джолукъдурууду. Прокуратураны къуллукъчулары кёзоуло тинтиу ишлерин бардыра джорукъну бузулгъанын ачыкълаб, тозетдириуендиле. Алай а, ала тинтген ишлени кёбюсю почта, телеграф дегенча, информацияны джорютген мадарланы ючюлери бла билдирилген тарыгъуладан башланадыла.

Бусагъатдагъы законлагъа кёре, алагъа джибе-

рилген тарыгъуу таймаздан быйыл джазылыргъа керекди деген джорукъ джорукъ. Алай а, аны джазган адам къчан, къаллай джорукъну, ким бузгъаныны юсюнден толу хапар бирге керекди. Алай этген адам, тукумун, атын, атасыны атын да джазыб кесин таныта, тарыгъууну не заманда джибергенди да белгилерге тыйыншылды. Джазган хапарына шагъатлыкъ этерик материаллары

бар эселе, ол аланы да тарыгъууу бла бирге джиберге керекди.

Тарыгъууда, билдирюуде къайсы органга, къаллай къуллукъ борчланы толтурган адамгъа джиберилген, андан джууаб саклагъан адамны адреси да болургъа тыйыншылды. Электрон халда джиберилген документледен башха тарыкълан адамгъа джууаб берилген кёзоуде ызына къайтарыладыла.

ГИБДД билдиреди

Сакълыкъны сансыз этмегиз

Белгилисича, биз кюн сайын бирде джауа, бирде шофёр болуб джолгъа чыгъгъанлай турабыз. Хар бирибизни джуаблыкълыгъыбыз кесибизни, башхаланы алпында бек уллуду. Хар бирибиз джолда джорюуге терен эс бёлюб, законну-джорукъну бузмай джаиасакъ, джоллада хал иш болулукуду.

Джол артыкъ да бек джауа джорюген адамгъа къоркъуулуду. Джол чарпы болса, анга аслам заран джетеди. Шофёр машинаны ичинде бир кесек джорюуланбыды. Джауа джорюгенле джолну ётген сагъат-

да, джол джаны бла баргъан кёзоуде сакълыкъны бек тутаргъа керекдиле. Джолну джаны бла адамлагъа теджебил этилген джолчукълар бла, аллайла болмасала машина джолну джаны бла машина джолгъа эс ийиб барыргъа тыйыншылды. Кече болса, адамны кийиминде джылтыраб узакъдан кёрюнген бир заты болургъа керекди. Ол заманда шофёр аны кёрюб, сакъ болулукуду. Джауа джорюгенле светфорла болган джерде, ол джашил джаны алагъа эркинлик берген сагъатда ётерге борчлудула. Ала

болмагъан джерде эки джанына къарыу, машина болмагъан кёзоуде дженгил атлаб ётуб кетерге керекди. Джолгъа чыгъардан алгъа эки джанына къараб, машина болмагъанына ишексиз болургъа керекди. Джауа джорюгенле алай этселе, джол чарпыула аз болуукъ эдиле. Адам бек ашыкъса да, эркинлик берилмеген джерде джолну ётерге болмайды. Артыкъсыз да хауа болум тюрленеб, джангур неда къар джауан заманда, ол иги кёрюмеген тайгъакъ болган кёзоуде бек кыйынды. Аллай конледе шофёрла, джауа

джорюгенле да ашыкъмай, сакъ барыргъа борчлудула. Адам джолгъа чыгъыб, машина терк келиб къалса, шофёр аны дженгил тохтаталмайды. Къралны законуна кёре, джорукъну бузуб джауа джорюгенле 500 сом тазир, шофёрла 1500 сом тазир тёлерикидиле.

Бир гитче затчыкыны да сансыз этмегиз, кесигизни, башхаланы да саулыкъларын сакълагъыз.

ЁЗДЕНЛАНЫ Казбек,
Гитче Къарачай районну ОГИБДД-сыны инспектору полицияны тамада лейтенанты.